

Article ID: 663
DOI: 10.5586/wb.663

Publication History

Received: 2022-06-20
Accepted: 2022-08-25
Published: 2022-11-18

Handling Editor

Ludwik Frey; W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Poland

Funding

This research was partially financed by the Ministry of Science and Higher Education of Poland as a part of statutory activities of the Department of Botany, Mycology and Ecology, University of Maria Curie-Skłodowska in Lublin and partially was self-financed by the author.

Competing Interests

No competing interests have been declared.

Copyright Notice

© The Author(s) 2022. This is an open access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License](#), which permits redistribution, commercial and noncommercial, provided that the article is properly cited.

ORIGINAL RESEARCH PAPER in ETHNOBOTANY

„Las to ojciec nasz...”. Inne spojrzenie na historię lasów Polski. Cz. I. Toponimy i antroponimy ogólnoleśne

Bożenna Czarnecka *

Botanik, ekolog roślin, emerytowany profesor Instytutu Nauk Biologicznych Wydziału Biologii i Biotechnologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, obecnie prowadzi niezależną działalność naukową,

* To whom correspondence should be addressed. Email: czarneckab2021@gmail.com

Streszczenie

Siedziby ludzkie od pradawnych czasów przejmowały nazwy od roślin, a szczególnie drzew i krzewów rosnących na danym terenie oraz budowanych przez nie drzewostanów. Autorka postawiła sobie za cel próbę oceny zróżnicowania i rozmieszczenia dawnych lasów Polski poprzez analizę nazw własnych miejscowości (toponimów), które wskazują na ich pochodzenie odleśne. Podstawą analizy był obowiązujący wykaz urzędowych nazw miejscowości z 2019 r. Wyróżniono 4 kategorie nazw miejscowych: I – ogólnoleśne (niezależnie od typu siedliskowego lasu, który nie zawsze można dziś ustalić); II – lasowe (wywodzące się od typów siedliskowych lasów liściastych i mieszanych); III – borowe (od typów siedliskowych lasów budowanych głównie przez gatunki iglaste); IV – pozostałe (utworzone od terminów związanych z działalnością gospodarczą prowadzoną w lasach oraz pożytkami płynącymi z lasów). Wśród 100 tys. nazw miast, miasteczek, wsi i różnych osad odnaleziono 15,1 tys. nazw odleśnych. W niniejszej pracy omówione zostały toponimy, które nawiązują do lasu (z rdzeniem Las-, Les-, Leś-, Lesz- itp.) oraz do określeń pradawnych lasów, tj. puszczy i kniei. Toponimy z tej kategorii w liczbie 2422 stanowią 16% całości. Frekwencję toponimów skonfrontowano z częstością występowania nazwisk (antroponimów) mieszkańców Polski o podobnym pochodzeniu, zawartych w bazie PESEL z początku 2022 r.

Wyrażenia kluczowe

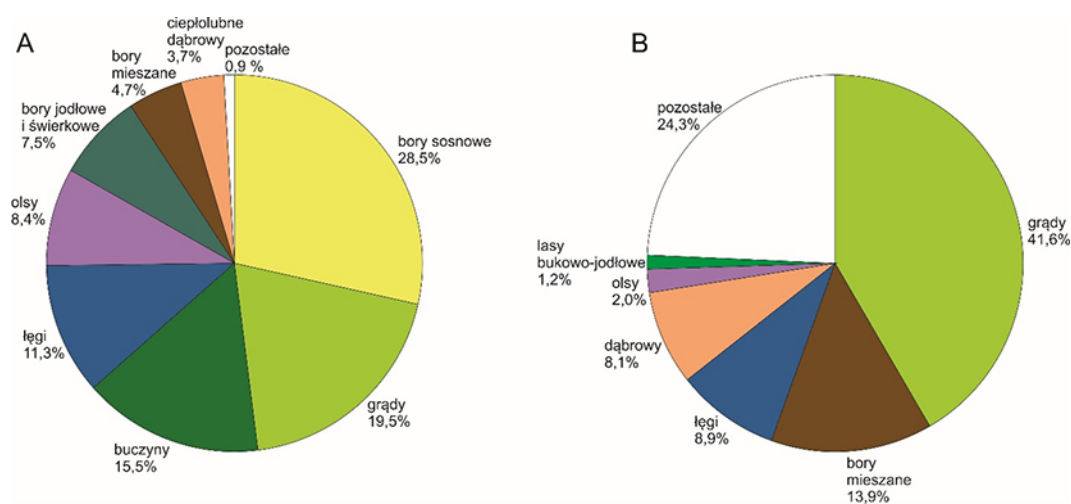
lasy w toponimii i antroponimii; lasy liściaste i mieszane; lasy iglaste; struktura dawnych lasów; struktura współczesnych lasów; onomastyka

W hołdzie wybitnym badaczom lasów Polski

1. Wstęp

Siedziby ludzkie od pradawnych czasów przejmowały nazwy od cech terenu, jak ukształtowanie, typ gleby, obecność rzek, podmokłości oraz roślin występujących na danym obszarze (Nowik, 1993; Szczerbowska-Kopacz, 2011). Ważną funkcję w toponimii (z gr. *topos* – ‘miejsce, okolica’ i *onymos* – ‘imię’) odegrały drzewa i krzewy, ale również ich ‘duże skupiska’, czyli *las/les* (*Słownik pojęciowy języka staropolskiego*, 2011–2015). Pojawianie się nazw miejscowych wywodzących się od podstaw roślinnych – fitotoponimów, datuje się głównie na XIV–XV w. Z tego też okresu pochodzi większość najstarszych nazwisk polskich (antroponimów) wywiedzionych od terminów odleśnych (Bijak, 2017; Kowalik-Kaleta, 2007; Kowalik-Kaleta et al., 2007; Makarski, 2006; Naruszewicz-Duchlińska, 2012).

Lasy pokrywały pierwotnie prawie cały obszar Polski, jak się szacuje, w co najmniej 80% (Olaczek, 1995), a nawet 97% (Szuflet, 2005). Zupełnie inny był także udział

Rycina 1 Udział ekologicznych (fitosocjologicznych) typów lasów Polski: (A) lasy współczesne (oprac. własne za Matuszkiewicz, 2001); (B) lasy pierwotne (oprac. własne za Szuflet, 2005).

najważniejszych typów ekologicznych lasów, właściwych dla strefy nemoralnej (z łac. *nemoralis* – ‘gajowy, rosnący w gaju, w lesie’). Dotyczy to zwłaszcza grądów, czyli wielogatunkowych lasów z przewagą drzew zrzucających liście na zimę, uwarunkowanych ich naturalnymi zasięgami oraz zgodnych z siedliskiem, które wyraźnie dominowały w krajobrazach roślinnych naszych ziem (Rycina 1A,B). Trudno dzisiaj odtworzyć ich obraz metodami bezpośrednimi. Celem cyklu prac jest zatem próba oceny stopnia lesistości, zróżnicowania lasów i ich rozmieszczenia metodą pośrednią, tj. poprzez analizę nazw miejscowości, które powstawały w miejscach po wykarczowaniu czy wypaleniu lasu, jak też nazwisk, wywodzących się od samego lasu jako dużego skupiska drzew, typów lasu, nazw drzew bądź zawodów związanych z gospodarką leśną.

2. Materiały i metody

Podstawą analizy był aktualnie obowiązujący wykaz urzędowych nazw miejscowości zawarty w załącznikach do Obwieszczenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 października 2019 r. (*Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych, 2019*). Obejmuje on 100 tys. nazw miast i ich części bądź dzielnic, wsi lub ich części, przysiółków, kolonii oraz osad i osad leśnych (zwanych dalej miejscowościami). Spośród nich wybrano wszystkie toponimy, dalej nazywane w uproszczeniu odleśniami, nawiązujące do:

- lasów niezależnie od ich typów siedliskowych, określeń pradawnych lasów – *puszcza*, czyli ‘drzewostan na wielkiej przestrzeni’ i *kniewa* – ‘puszcza z wykrotami’ (Boryś, 2005) oraz staropolskiego terminu *leszy*, czyli ‘demon lasu’ (*Słownik pojęciowy języka staropolskiego, 2011–2015*);
- rodzimych gatunków lasotwórczych – drzew liściastych i iglastych oraz kilku pospolitych krzewów [w sensie botanicznym są to częściej rodzaje, ponieważ nie zawsze można ustalić przynależność do gatunku; nazwy gatunkowe za Mirek et al. (2002)] z uwzględnieniem ich nazw staropolskich i/lub regionalnych (gwarowych) bądź różnej pisowni (m.in. Bijak, 2017; Gliwa, 2016; Harmata et al., 2011; Kreja, 1986; Lech-Kirstein, 2015; Łuc, 2016; Magda-Czekaj, 2016; Makarski, 2006; Marczevska, 2002; Nowik, 1993; Różycka, 1989; *Słownik pojęciowy języka staropolskiego, 2011–2015*; Zawadzki, 2002);
- typów lasu (Matuszkiewicz, 1978, 2001; Matuszkiewicz & Matuszkiewicz, 1996; Matuszkiewicz et al., 2012) bądź drzewostanów, które to pojęcia stosowane są również jako nazwy drewna, np. buczyna, grabina, osina, sośnina, oraz pojęć określanych mianem derywatów morfologicznych złożonych (tj. wyrazów pochodnych od terminu podstawowego) o znaczeniu kolektywnym, czyli kolektywów, jak *brzezcie*, *bucze*, *dąbie*, *grabie*, *jasienie*, *jedle*, *lipie*, *olsze*, *osie*, *sośnie*, *wierzbie* itp. (Makarski, 2006);

- rodzajów działalności (czynności, praktyk, ale też zawodów, narzędzi itp.) związanych z gospodarką leśną;
- pojęć określających pozostałości po lasach (poręba, karcz, karpa, pień, polana itd.);
- terminów nawiązujących do różnorodnych pożytków leśnych (jagoda, malina, miód bartny, orzechy, żołędzie, chrust, karpina, smoła, popiół, potaż i in.).

Nazwy miejscowości sklasyfikowano pod względem formalnym (językowym), dzieląc je na dwie kategorie: jednoczłonowe (jednowyrazowe), czyli tylko z nazwą drzewa, lasu, działalności prowadzonej w lasach lub pozostałości po nich oraz dwuczłonowe (dwo- i bardzo rzadko także trójwyrazowe) – z nazwą odleśną w pierwszym lub drugim członie.

Pod względem przyrodniczym wszystkie toponimy zostały podzielone na 4 główne kategorie:

- I. ogólnoleśne (niezależnie od typu siedliskowego lasu, który nie zawsze można dziś ustalić);
- II. lasowe (wywodzące się od typów siedliskowych lasów liściastych i mieszanych; Matuszkiewicz, 1978);
- III. borowe (od typów siedliskowych lasów budowanych przez gatunki iglaste; Matuszkiewicz, 1978);
- IV. pozostałe (utworzone od innych terminów związanych z działalnością gospodarczą prowadzoną w lasach oraz pożytkami płynącymi z lasów).

Uwzględniono wszystkie nazwy miejscowości z rdzeniem (rdzeń to stały, powtarzający się element nazwy własnej, niekiedy z możliwą modyfikacją fonetyczną; Zawadzki, 2002), wskazującym na którąś z powyższych kategorii.

W każdej kategorii wyróżniono grupy/podgrupy toponimów, np. według typu lasu, nazwy drzewa/krzewu lub innych terminów odleśnych.

W niniejszym artykule szczegółowej analizie poddane zostały jednostki nazewnicze z kategorii I, w której znalazły się nazwy miejscowe pochodzące od lasu, niezależnie od jego kwalifikacji ekologicznej. Nazwy jednoczłonowe są to w większości derywaty (wyrazy pochodne) od podstaw związanych z lasem, tzn. z rdzeniem Las-, Les-, Leś- itp. (np. Laski, Lasowice, Lesiny, Leśniki, Leśniczówka), złożenia, jak Bączylas, Czarnolas, Mokrylas, Skoczylas lub też pochodzą od wyrażen wskazujących na położenie względem lasu (z przyimkami *pod*, *przed*, *przy*, *między*, *śródo*, *za*, *na* itd.), jak Międzylas, Nadlesie, Podlesisko, Przyłasek czy Zalasocze, zwane dalej nazwami przyimkowymi. Nazwy dwuczłonowe reprezentują zestawienia, które mają budowę przymiotnikowo-rzeczownikową, typu Bukowski Las, Grabowy Las, lub rzeczownikowo-rzeczownikową, typu Bukówko-Leśniczówka, Dąbrowa-Las, Las-Jawor, Laski-Dąbrowa itp. W pracy – ze względu na jej cel – przy nazwach dwuczłonowych kierowano się znaczeniem pierwszego członu, zaliczając je tylko do jednej kategorii. W każdej kategorii i ważniejszej grupie toponimów określono ich częstość/frekwencję oraz rozmieszczenie w różnych regionach kraju (w zapisach zawsze podawane są według malejącej liczebności). Frekwencję toponimów skonfrontowano z częstością występowania nazwisk (antroponimów) mieszkańców Polski o podobnym pochodzeniu, zawartych w bazie PESEL z początku 2022 r. (*Nazwiska występujące w rejestrze PESEL*, 2022). W analizie uwzględniono tylko najpopularniejsze nazwiska, z min. 1000 wystąpień, łącznie w wersji męskiej i żeńskiej, które następnie zaliczono do 4 podstawowych kategorii wyróżnionych dla toponimów.

W pracy przyjęto następujące akronimy województw: DLŚ – dolnośląskie; KJP – kujawsko-pomorskie; LBL – lubelskie; LBS – lubuskie; ŁDZ – łódzkie; MŁP – małopolskie; MAZ – mazowieckie; OPL – opolskie; PDK – podkarpackie; PDL – podlaskie; POM – pomorskie; ŚLK – śląskie; ŚWK – świętokrzyskie; WMZ – warmińsko-mazurskie; WLP – wielkopolskie; ZPM – zachodniopomorskie. Stosowano także inne powszechnie używane skróty i symbole: d. – dawny; in. – inny; maks. – maksimum; min. – minimum; ok. – około; r. – rok; w. – wiek; tys. – tysiąc; < – mniejszy; > – większy; ≤ – mniejszy lub równy; ≥ – większy lub równy.

3. Wyniki

3.1. Struktura toponimów i antroponimów odleśnych

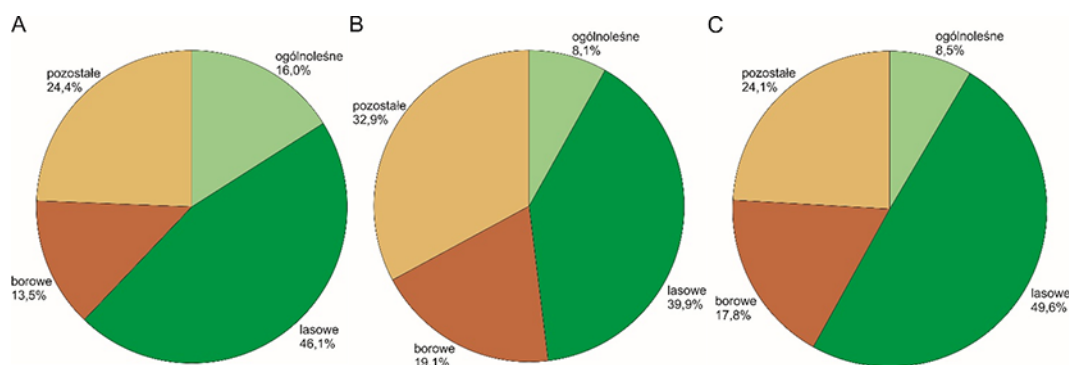
Spośród 100 tysięcy nazw miejscowości w Polsce 15,1 tys. wskazuje na ich pochodzenie odleśne w omówionym wyżej, szerokim rozumieniu (Tabela 1). Rdzeń wywodzący się od terminów należących do 4 wyróżnionych kategorii pojawia się w 13,1 tys. toponimów jednoczłonowych i/lub w pierwszym członie dwuczłonowych (86,9%). Nazw z rdzeniem odleśnym w drugim członie jest 6,7-krotnie mniej – niespełna 2 tys. (13,1%).

Tabela 1 Udział poszczególnych kategorii toponimów w ogólnej liczbie odleśnych nazw miejscowości w Polsce.

Kategoria toponimów	1. człon nazwy	2. człon nazwy	Suma	Udział (%)
I. Ogólnoleśne	1684	738	2422	16,0
II. Lasowe	6264	701	6965	46,1
III. Borowe	1758	275	2033	13,5
IV. Pozostałe	3423	270	3693	24,4
Razem	13 129	1984	15 113	100,0

Toponimy z kategorii I (ogólnoleśne) w liczbie 2422 stanowią 16,0% całości. Nazwy pochodzące od drzew liściastych oraz lasów z dominacją gatunków liściastych w warstwie drzew z niewielką domieszką gatunków iglastych (kategoria II: lasowe), osiągają najwyższą frekwencję (6965 notowań; 46,1%) i aż 3,4-krotnie dominują nad borowymi (kategoria III) – 2033 (13,5%). Druga pod względem liczebności jest kategoria IV, obejmująca jednostki osadnicze o nazwach związanych z działalnością prowadzoną w lasach i wykorzystaniem surowców drzewnych i nie drzewnych – 3693 (24,4% wszystkich toponimów); tych jest wprawdzie 1,9 razy mniej niż toponimów lasowych, ale za to 1,8 razy więcej niż borowych i 1,5 razy więcej niż ogólnoleśnych (Rycina 2A).

Według najnowszych danych, wśród prawie 300 tys. nazwisk mieszkańców Polski zawartych w bazie PESEL, z czego ok. 6,3 tys. występuje min. 1000 razy, jest ponad 350 popularnych nazwisk odleśnych, w tym: ok. 30 z kategorii ogólnoleśnych, >140 lasowych, ok. 70 borowych i niemal 120 motywowanych innymi terminami (Rycina 2B). Antroponimy z kategorii II nie mają aż takiej dominacji jak w przypadku toponimów, ale jest ich 4,9 razy więcej niż ogólnoleśnych i 2,1 więcej niż borowych. Co trzecie z nazwisk należy do kategorii IV (4 razy więcej niż ogólnoleśnych; 1,7 razy więcej niż borowych). Pod względem liczby właścicieli nazwisk umacnia się ponownie kategoria II, w której mieści się niemal połowa wszystkich przypadków, a kategoria IV odzwierciedla udział toponimów (Rycina 2C).

Rycina 2 Udział poszczególnych kategorii toponimów i antroponimów odleśnych (oprac. własne): (A) kategorie toponimów w ogólnej liczbie odleśnych nazw miejscowych; (B) kategorie antroponimów wśród najpopularniejszych nazwisk odleśnych; (C) odsetek osób noszących najpopularniejsze nazwiska odleśne z danej kategorii.

3.2. Toponimy motywowane terminami ogólnoleśnymi

Na pierwszym miejscu wśród 2422 toponimów (Tabela 2) plasują się te, które wskazują na położenie względem lasu (nazwy przyimkowe) – 1312 miejscowości (54,2% ogólnoleśnych). Wśród jednoczłonowych najczęściej powtarzają się: Podlesie 339 (w tym MŁP 125, ŚWK 59, PDK 54, ŚLK 33, LBL 16), Zalesie 199 (MŁP 45, MAZ 31, ŁDZ 18, LBL 14) i Podlas 132 (PDK 60, MŁP 42, ŚWK 7), a wśród dwuczłonowych – Pod Lasem 127 (ŚWK 29, MŁP 24, PDK 19, MAZ 15). Dosyć wysoką frekwencję osiągają jeszcze m.in.: Polesie 34 (ŁDZ 13, MAZ 5, LBL i WLP po 4, ŚWK 3), Podlasie 25 (LBL 11, MAZ 5, ŚLK 3), Zalas 24 (MŁP 16, PDK 6, MAZ 2), Międzylesie 23 (WLP 5, LBL 3), Za Lasem 17 (głównie MŁP, PDK, ŚLK), Przylaski 17 (PDK i MŁP po 6), Przylasek 15 (PDK 7, MŁP 5). Nazwy przyimkowe grupują się przede wszystkim w województwach centralnej i południowej Polski. Wśród toponimów wywodzących się od pozostałych terminów najliczniejsze (>10 przypadków) są: Laski 45 (w tym LBL, ŁDZ i MAZ po 6, WLP 5), Lasek 31 (MAZ i ŚWK po 6, MŁP i LBL po 3), Las 19 (LBL 6, MŁP 4, PDK 3), Laskowa 12 (MŁP 5, ŚWK 4), Laskowiec 11 (ŚWK i MAZ po 3, PDL 2), wśród tych z rdzeniem Las- w drugim członie – Czarny Las 23 (ŚLK 5, ŁDZ 4, MAZ 3, LBL i MŁP po 2). Rdzeń Las- odnaleziono ogółem w 484 nazwach miejscowych (niemal 20% kategorii I).

Najczęstszym toponimem z rdzeniem Leś- jest Leśniczówka – 182 notowania (7,5% ogólnoleśnych), 106 razy jako nazwa jednoczłonowa lub w pierwszym członie nazwy dwuczłonowej oraz 76 w drugim członie (tylko nazwy unikatowe). W obu podgrupach dominują osady leśne z obszaru południowej i środkowej Polski (sporadycznie też w KJP), poza OPL, DLŚ, LBS, POM, WMZ. Z pozostałych, odnotowanych w różnych regionach, nazwa Leśnica ma 15 powtórzeń, Leśniki 13 i Leśna 10, a reszta występuje 1–9 razy.

Tylko 52 toponimy wskazują na ich związek z lasami pierwotnymi, określanymi mianem puszczy lub kniei, z których pierwsze odnajdziemy w 33 nazwach z różnych obszarów (Puszcza 8, ale także Puszczew, Puszczykowo, Puszczyń i in.), drugie zaś w 19, w tym Knieja 13 (PDK 3, KJP i POM po 2). Od terminu *leszy* wywodzą się prawdopodobnie 24 toponimy, z czego powtarzalne są Leszno (9 w kilku regionach)

Tabela 2 Toponimy związane z lasem, puszczą i knieją.

Grupa/podgrupa toponimów	1. człon nazwy	Najliczniejsze toponimy	2. człon nazwy	Toponimy powtarzalne	Suma
Pod/przed/po/przy/na/nad/w lesie	651	Podlesie 339, Podlas 132, Podlasie 25, Przylaski 17, Przylasek 15, Nalesie 6	241	Pod Lasem 127, Po Lesie 34, Pod Las 7, W Lesie 4	892
Za/między/śród/od lasu	350	Zalesie 199, Zalas 24, Międzylesie 23, Śródlesie 6	70	Za Lasem 17, Nowe Zalesie 4, Stare Zalesie 4, Wólka Zaleska 3	420
Przyimkowe	1001		311		1312
Las-	288	Laski 45, Lasek 31, Las 19, Laskowa 12, Laskowiec 11	196	Czarny Las 23, Suchy Las 6, Mokry Las 4, Nowy Las 4, Stary Las 4	484
Leś-	166	Leśnica 15, Leśniki 13, Leśna 10, Leśniakówka 8, Leśniówka 8	134	Osiedle Leśne 6, Osada Leśna 5	300
Leśniczówka	106	Leśniczówka 31	76	-	182
Les-	56	Lesisko 7, Lesieniec 5, Lesiaki 3, Lesica 3	12	-	68
Leszy	23	Leszno 9	1	-	23
Puszcza	26	Puszcza 8	7	-	33
Knieja	18	Knieja 13	1	-	19
Razem	1684		738		2422

oraz Leszkowice, Leszków i Lesznowola (po 2). Te grupy mają łącznie zaledwie 2,1% udziału w omawianej kategorii.

4. Dyskusja

4.1. Las w polskiej tradycji społeczno-gospodarczej i kulturowej

Las, jako naturalna w naszej szerokości geograficznej formacja przyrodnicza, jest nierozzerwalnie związany z polskim krajobrazem, a także gospodarką, historią i kulturą, o czym nie trzeba nikogo przekonywać. Warto jednak przypomnieć najważniejsze funkcje lasu, na czele z funkcją przyrodniczą, jaką jest wiązanie dwutlenku węgla i uwalnianie tlenu oraz modyfikacja klimatu od poziomu fitoklimatu w obrębie zbiorowiska roślinnego, poprzez geoklimat, obejmujący część kontynentu lub oceanu, np. klimat Europy Środkowej aż po klimat planetarny, który odpowiada całej powierzchni Ziemi lub znacznej jej części – klimat półkuli północnej, klimat strefy umiarkowanych szerokości geograficznych itp. (np. Ermich, 1953; Kożuchowski, 2022; Olszewski et al., 1991; Trojan, 1985). Funkcja ochronna lasu polega na zabezpieczaniu gleby przed erozją i zanieczyszczeniami, atmosfery dzięki zatrzymywaniu pyłów i gazów oraz ochronie przed hałasem. Las jako najbardziej złożony ekosystem odgrywa ważną rolę w zachowaniu różnorodności biologicznej – gatunkowej i biocenotycznej oraz ochronie zasobów genowych (Zajączkowski et al., 2021).

Od wieków las pełni bezpośrednie i pośrednie funkcje ekonomiczne jako odnawialne źródło surowca drzewnego, na potrzeby różnych sektorów gospodarki i budownictwa, gdzie drewno po okresie fascynacji materiałami syntetycznymi przeżywa obecnie swój renesans. Istotną rolę pełnią wciąż surowce niedrzewne, m.in. owoce runa leśnego, grzyby, surowiec zielarski, pozyskanie zwierzyny. Las zapewnia stałe miejsca pracy oraz stwarza możliwości pracy sezonowej – przy pielęgnacji upraw leśnych, zbiorze owoców runa leśnego, nasion i szyszek drzew na potrzeby szkółkarstwa, w łuszczarniach nasion itp. Stymuluje produkcję poza leśnictwem, m.in. w przemyśle drzewnym, meblarskim, papierniczym, środków transportu, maszynowym, ale też aktywizuje eksport. Pod koniec 2020 r. w sektorze leśno-drzewnym zatrudnionych było ponad 461 tys. pracowników (*Rocznik statystyczny leśnictwa*, 2021; Zajączkowski et al., 2021).

Nie do przecenienia są również pozamaterialne, duchowe wartości lasu, które obejmują przede wszystkim funkcje: rekreacyjną, poznawczą, w tym naukową i dydaktyczną, oraz estetyczną, która wywiera wpływ na postawy etyczne, a poprzez nie również na kształtowanie postaw prośrodowiskowych (IUCN Commission on National Parks and Protected Area, 1994). Trudno nie odnieść się do kulturotwórczej roli lasu, który był i nadal jest inspiracją dla poetów i pisarzy, malarzy i grafików, filmowców i innych twórców. Wystarczy przywołać choćby nazwiska Adama Mickiewicza i jego powszechnie znany opis puszczańskich lasów litewskich w *Panu Tadeuszu* (1834), księga IV *Dyplomatyka i łowy*, zaczynający się od słów: „Rówienniki litewskich wielkich kniaziów, drzewa...” (*Rycina 3*), czy Stefana Żeromskiego, autora *Puszczy Jodłowej* (1926). Powszechnie znane są obrazy i grafiki, których tematem były lasy i drzewa, w tym wiekowe dęby (Rogalin, Białowieża) i najsłynniejsze zgrupowanie cisów w Polsce (Wierzchlas, Bory Tucholskie) autorstwa Leona Wyczółkowskiego (*Rycina 4*, *Rycina 5*). Wielką popularnością cieszą się filmowe opowieści Jana i Bożeny Walencików o Puszczy Białowieskiej, wpisanej jako pierwszy polski obiekt przyrodniczy na Światową Listę Dziedzictwa Dóbr Natury i Kultury, m.in. *Tętno pierwotnej puszczy* (1995) i *Saga o prastarej puszczy* (2007–2010).

4.2. Nazwy i nazwiska odleśne na tle wszystkich nazw miejscowych i osobowych w Polsce

Ważną rolę w naszej historii odegrał las jako podstawa onomastyczna dla tysięcy dawnych osad ludzkich, które później przekształcały się we wsie lub ich części, następnie miasta lub ich dzielnice. Jedno z polskich przysłów o lasach mówi: „Las to ojciec nasz, my, dzieci jego, pójdziemy do niego” (Masłowska & Masłowski, 2003).

Rycina 3 Franciszek Kostrzewski, Polowanie, ilustracja do IV księgi *Pana Tadeusza*, Kielce, Muzeum Narodowe, 1886 r. (fot. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:KostrzewskiFranciszek.Polowanie.1886.jpg>).

W niniejszym artykule starano się wskazać na „ojcostwo” nazw miejscowości wywodzących się od dawnych lasów i puszczy oraz ich rozprzestrzenienie w granicach dzisiejszej Polski.

Toponimy motywowane roślinnością (fitotoponimy), zwłaszcza odarboralne, są bardzo powszechne, skoro jest wśród nich przynajmniej 15,1 tys. nazw miast lub ich dzielnic, miasteczek, wsi i różnych osad (*Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych*, 2019), co oznacza, że częściej niż co siódma nazwa miejscowa nawiązuje do terminów odleśnych w zaproponowanym szerokim rozumieniu tego słowa. Nie można wykluczyć, że nazwy były tworzone także od innych regionalnych lub gwarowych pojęć, których nie uwzględniono w niniejszym opracowaniu. Być może nie we wszystkich kategoriach lub grupach nazw, zwłaszcza bardzo licznych, udało się w sposób jednoznaczny określić liczbę wystąpień, dlatego też autorka posługuje się czasem przybliżeniami. Jak pisze Różycka (1989), „ten sam rodzaj obiektu nosić może różne nazwy” oraz „ta sama nazwa określać może różne obiekty”. Niekiedy trudność wynika choćby z tego powodu, że źródełstów danego toponimu może być inny niż odleśny, o czym mowa w dalszej części tekstu. Jest to wskazówka, by podchodzić ostrożnie do frekwencji nazw topograficznych w danej grupie. Nie chodzi jednakże o same liczby, ale raczej o proporcje toponimów z poszczególnych kategorii i grup, które mogą odzwierciedlać, choćby w przybliżeniu, strukturę dawnych lasów.

Historia polskich lasów jest „zapisana” nie tylko w nazwach miejscowości, ale i nazwiskach Polaków. W kulturze ludowej drzewa zajmowały szczególne miejsce, miały znaczenie poznawcze, użytkowe i magiczne. Symbolizowały m.in. wzrost, drabinę do nieba, jedność, wielkość, stałość, schronienie, zdrowie, płodność, wielowiekowość (Kopaliński, 1990). Były też antropomorfizowane – przypisywano im zdolności odczuwania stanów psychicznych właściwych ludziom. Z drugiej strony, drzewa wyposażone w cechy ludzkie, porównywano z konkretnymi osobami, a same nazwy drzew stawały się określeniami ludzi, przydomkami, przezwiskami, a następnie nazwiskami (Lech-Kirstein, 2015; Magda-Czekaj, 2016).

Obraz lasów wyłaniający się z analizy struktury nazwisk koresponduje z oceną przyrodniczą dokonaną na podstawie struktury toponimów. W porównaniu z toponimami znacznie mniejszy odsetek nazwisk wywodzi się od terminów ogólnoleśnych, natomiast zbliżony jest w kategorii borowych, co tylko potwierdza fakt, że siedliska borowe nie były preferowane przez pierwszych osadników. Określenia ludzi motywowane lasem oraz gatunkami i drzewostanami liściastymi

Rycina 4 Leon Wyczółkowski, *Sosny w Połudze*, Kraków, Muzeum Narodowe, 1908 r. (fot. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Leon_Wyczółkowski_-_Pines_at_Poługa_-_MNK_II-b-775_-_National_Museum_Kraków.jpg).

były w przeszłości najbardziej popularne, być może dlatego, że i wówczas znacznie częściej duże skupiska drzew określano jako las, niezależnie od typu siedliska – lasowe czy borowe. Można jednak postawić tezę, że w miarę rozwoju różnych typów gospodarki leśnej, związanych z tych zawodów i stosowanych narzędzi, wzrastała rola identyfikacyjna tej kategorii terminów w odniesieniu do ludzi, skoro należy do niej co trzecie z najpopularniejszych nazwisk. Trzeba mieć na uwadze, że powstające z czasem nowe antroponimy cechowały się znacznie mniejszą frekwencją, co zapewne skutkuje tym, że obecnie ich liczebność nie przekracza 1000 przypadków, które przyjęto jako wartość graniczną dla popularności nazwisk. Tylko najpopularniejsze nazwiska odleśne nosi ponad 1,8 mln mieszkańców Polski, lecz gdyby dodać do tej liczby wszystkie inne przypadki z niższą frekwencją, liczba ta zapewne sięgnęłaby 2 mln. Oznacza to, że częściej niż co dwudziesty mieszkaniec kraju posiada nazwisko rodowe nawiązujące do lasów, zatem powiedzenie: „Las to ojciec nasz...” (Masłowska & Masłowski, 2003) wydaje się uprawnione.

4.3. Nazwy i nazwiska ogólnoleśne

Nazwy miejscowe z kategorii ogólnoleśne (ponad 2,4 tys.), jako wywodzące się od lasów, niezależnie od ich charakteru – lasowy czy borowy, są najbardziej „demokratycznie” rozmieszczone w całym kraju, co wydaje się oczywiste, skoro

Rycina 5 Leon Wyczółkowski, *Dąb rogański*, przed 1936 r. (fot. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Leon-wyczolkowski-dab-rogalinski.jpg>).

dawne lasy mogły pokrywać niemal cały obszar dzisiejszej Polski (Olaczek, 1995; Szuflet, 2005). Obecnie lesistość kraju wynosi 30,9% i jest wciąż o 4% niższa od średniej europejskiej, chociaż po II wojnie światowej wzrosła o blisko 9% (Zajączkowski et al., 2021). Najcenniejsze obszary leśne podlegają ochronie w parkach narodowych i licznych rezerwach przyrody, z których ok. 60 ma w nazwie las (*Centralny rejestr form ochrony przyrody*, 2022). Z kolei obiekty z nazwą wskazującą na związek z dawnymi puszciami są tylko w MAZ (rezerwaty Puszcza Mariańska, Puszcza Słupecka i Puszcza u Źródeł Radomki) oraz PDL (Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej i Lipiny w Puszczy Białowieskiej).

Rozmieszczenie niektórych toponimów może także wynikać z historii danego regionu, np. nazwy z grupy Leśniczówka (ponad 180) noszą głównie osady leśne w województwach południowej i środkowej Polski, brak ich natomiast w OPL, DLŚ, LBS, POM, WMZ, czyli w regionach będących przez długi okres pod panowaniem bądź oddziaływaniem Czech, Prus, a później Niemiec. We wszystkich grupach jednostek nazewniczych można natomiast czasem odnaleźć konkretną lokalizację regionalną (Laski Koszalińskie, Laski Lubuskie, Nideckie Podlasie, Smołdziński Las, Świdry Podleśne, Zalesie Kętrzyńskie i wiele innych), niekiedy informację o typie lasu (Laski-Dąbrowa, Las Dębowy, Las-Jawor, Las Jaworski itp.) lub charakterze dawnej własności (m.in. Królewski Las, Książęcy Las, Książę Lasek, Laski Dworskie, Laski Szlacheckie, Laski Włociańskie, Puszcza Miejska, Puszcza Rządowa).

Odnalezienie w aktualnym wykazie urzędowym ponad 2,3 tys. toponimów z rdzeniem Las-, Les- bądź Leś- (po odjęciu od sumy nazw kategorii I pochodzących od terminów *puszcza* – 32, *kniewa* – 19 i *leszy* – 24), nie jest zapewne liczbą niepodważalną. Wynika to chociażby z przemian językowych (Rymut, 2005), w tym m.in. zmiany litery *a* na *e*, *e* na *i*, *l* na *ł*, *ś* na *ź* i *vice versa*, zmiany rdzenia z Les- i Leś- na Lesz-(Leszcz-) i in., jak też zwykłych błędów w pisowni, które narastały przez wieki. Posłużę się przykładami z kilku regionów Polski. Miejscowość Lesko (PDK) nosiła niegdyś nazwę Lisko; Liskowiec (ŚLK) – d. Leskowiec; Liskowo (KJP) – d. Leskowo; Leśce (LBL) – d. Leszcze; Leśna (ŁDZ) – d. Leszczna; Leźno (KJP) – d. Leszno; Liśnik (LUB) – d. Leśnik (Pol, 1851; Sulimierski et al., 1890–1892, pp. 153,

156, 180, 313–316). Sporo dzisiejszych nazw odleśnych jest też wynikiem spolszczenia nazw rosyjskich, węgierskich, słowackich, najczęściej zaś niemieckich w regionach południowo-zachodnich i północnych Polski na tzw. Ziemiach Odzyskanych (Rymut, 2005). I tak np. niektóre Łaski (POM, ZPM) to niemieckie Leske; Laskowice (KJP) – Leskowitz; Lesiny (WMZ) – Leschienen; w POM zaś m.in. Leśnica to d. Leschnitz, Leśna Jania – d. Lesnian czy Leszczynki – d. Leshinken (Sulimierski et al., 1890–1892, pp. 84, 155–156, 158–159, 175). Niejednoznaczna wydaje się także przynależność do kategorii ogólnoleśnych wszystkich toponimów z rdzeniem Lesz- (część może wywodzić się od leszczyny). O ile jest to bardziej oczywiste w takich nazwach miejscowych, jak Leszkowice, Leszkowy czy Leszyce, to np. dzisiejsze Leszno miało niegdyś formę Leszczno, a i obecnie równoprawne są przymiotniki leśniański i leszczyński (*Słownik pojęciowy języka staropolskiego, 2011–2015*). Według Kowalik-Kalety et al. (2007) stare nazwisko Leszczawski było związane m.in. z miejscowościami Leszno i Leszczno. Niewielką liczbę nazw miejscowych wywodzących się od puszczy rekompensuje natomiast wiele nazw kompleksów leśnych, tzw. choronimów, opisujących duże terytorialnie obszary o wybitnie leśnym charakterze (Makarski, 2006; Rymut, & Czopek-Kopciuch, 2013). Są wśród nich te, które zachowały puszczański charakter, jak Puszcza Białowieska czy Knyszyńska (PDL), ale i kompleksy leśne określane tym mianem raczej ze względów historycznych, m.in. puszcze: Kozińska, Korabiewsko-Bolimowska i Słupecka (MAZ), Sandomierska (PDP), Darżłubska (POM), Borecka (WMZ), Zielonka (WLP) czy Bukowa, Drawska, Goleniowska i Piaskowa (ZPM).

Przydomek lub nazwisko Lasek odnaleziono w zapisach z 1250 r., Leśnic ('leśniczy, gajowy') z 1309; kolejne, jak Laskowic(z)/Laszkowic(z), Laskowski, Laszkowski, Leśnar, Leśniowski, Leśniewski notowane były do połowy XV w. (Kowalik-Kalety, 2007; Kowalik-Kalety et al., 2007; Naruszewicz-Duchlińska, 2012). Aktualnie wśród 100 najczęstszych antroponimów odleśnych znalazło się 7, zajmujących miejsca: 10. Laskowski, 21. Leśniak, 28. Leśniewski, 35. Lasota, 41. Skoczylas, 62. Lesiak, 77. Lasek; łącznie ok. 89,3 tys. osób (*Nazwiska występujące w rejestrze PESEL, 2022*). Inne, z frekwencją 1–4,4 tys. każde, pozostają poza pierwszą setką, w tym Zaleski, Laska, Lesiński, Leśnik, Podleśny, Leśniowski i in. Nie ma jednakże pewności, że te wszystkie nazwiska pochodzą od terminu *las*, czyli 'duże skupisko drzew', gdyż mogły zostać wywiedzione od terminów *laska* – 'kij do podpierania', *laskowy* – 'leszczynowy', od imienia Lasota jako odpowiednika imienia Sylwester – z łac. *silvestris* 'leśny' lub *silva* 'las', bądź też od nazwy heraldycznej Laska, Laski, herbu Leszczyc (Naruszewicz-Duchlińska, 2012; *Słownik pojęciowy języka staropolskiego, 2011–2015*; Zawadzki, 2002). Liczba nazwisk ogólnoleśnych jeszcze wrośnie, gdy zaliczymy do tej kategorii, ze względu na źródłosłów: 'za krzewów lub drzew' (co można powiązać z ich skupiskami, czyli lasami), nazwę osobową Zakrzewski (27,8 tys. przypadków; 9. pozycja na liście najczęstszych nazwisk), odnotowaną na terenie Polski w 1390 r. (Naruszewicz-Duchlińska, 2012). Być może także jakaś część przypadków nazwiska Lisiak (2,8 tys. osób; poza pierwszą setką) mieści się w omawianej kategorii ze względu na wspomnianą wyżej możliwość zmian pomiędzy literami *e* oraz *i*, jednak skłaniam się do poglądu, że nazwisko Lisiak wywodzi się przede wszystkim od pospolitego gatunku zwierzęcia – lisa *Vulpes vulpes*.

5. Podsumowanie

Liczba i różnorodność toponimów wywodzących się od pojęć nawiązujących do lasów oraz najważniejszych gatunków drzew i krzewów, potwierdzona występowaniem odpowiadających im antroponimów w ujęciu historycznym, jak i współczesnym, wydaje się imponująca. Niezależnie od wszystkich możliwych nieścisłości przedstawionej analizy i zasygnalizowanych zastrzeżeń terminologicznych, zawiera ona ogromny ładunek informacji na temat bogactwa i rozmieszczenia przestrzennego dawnych lasów Polski. Ta wiedza może służyć rozpoznaniu historycznych krajobrazów, których tak ważnym i wyróżniającym elementem są przecież lasy. Należy jednakże mieć na uwadze, że część nazw jednostek osadniczych wywodzi się prawdopodobnie od innych, zbliżonych do odleśnych terminów. Warto również pamiętać o różnych procesach historycznych,

które miały wpływ na kształtowanie się współczesnych nazw miejscowych i osobowych.

Podziękowanie

Słowa podziękowania kieruję do Panów dr. hab. Piotra Górskiego, prof. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, redaktora naczelnego *Wiadomości Botanicznych* i prof. dr. hab. Ludwika Freya, redaktora prowadzącego, za akceptację pomysłu i zakresu pracy. Pragnę także wyrazić wdzięczność P.T. Recenzentom za niezwykle pochlebną ocenę artykułu oraz wszelkie uwagi merytoryczne i terminologiczne.

Bibliografia

- Bijak, U. (2017). Arboretum onimiczne [Onymic arboretum]. *Onomastica*, 61(2), 382–400. <https://doi.org/10.17651/ONOMAST.61.2.28>
- Boryś, W. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego* [Etymological dictionary of Polish language]. Wydawnictwo Literackie.
- Centralny rejestr form ochrony przyrody [Central register of forms of nature protection]. (2022). Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska [General Directorate for Environmental Protection]. Retrieved May 20, 2022, from <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>
- Ermich, K. (1953). Badania mikroklimatyczne w zespołach roślinnych Puszczy Niepołomickiej [Microclimatic investigations in plant communities of the Puszcza Niepołomicka]. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*, 22(3), 483–559. <https://doi.org/10.5586/asbp.1953.032>
- Gliwa, R. (2016). Wyraz pospolity brzoza jako baza toponimiczna [The word birch as a toponymic base of Polish macrotoponyms]. In A. Gałkowski & R. Gliwa (Eds.), *Nazwy terenowe i miejscowe w przestrzeni fizycznej* [Geographical names in physical space] (pp. 205–215). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://doi.org/10.18778/8088-241-6.21>
- Harmata, K., Madeja, J., Zemanek, A., & Zemanek, B. (2011). Wybrane rodzime drzewa i krzewy w polskiej botanicznej literaturze, zwyczajach i sztuce (jałowiec, wierzba, brzoza, topola osika, sosna, dąb, lipa, świerk, jodła) [Selected indigenous trees and bushes in Polish botanical literature, customs, and art]. *Wszechświat*, 112(10–12), 281–291.
- IUCN Commission on National Parks and Protected Area. (1994). *Parks for life: Action for protected areas in Europe*. IUCN – The World Conservation Union.
- Kopaliński, W. (1990). *Słownik symboli* [Dictionary of symbols]. Wiedza Powszechna.
- Kowalik-Kaleta, Z. (2007). *Historia nazwisk polskich na tle społecznym i obyczajowym (XII–XV wiek)* [History of Polish names on the social and customary background (from the twelfth to fifteenth century)] (Vol. 1). Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk; Fundacja Sławistyczna. <https://www.rcin.org.pl/publication/18875>
- Kowalik-Kaleta, Z., Dacewicz, L., & Raszewska-Żurek, B. (2007). *Słownik najstarszych nazwisk polskich. Pochodzenie językowe nazwisk omówionych w Historii nazwisk polskich* [Terminology of the oldest Polish names. The linguistic origin of names discussed in the History of Polish names] (Vol. 1). Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk; Fundacja Sławistyczna. <https://www.rcin.org.pl/publication/18877>
- Kożuchowski, K. (2022). *Meteorologia i klimatologia* [Meteorology and climatology]. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kreja, B. (1986). Buk i nazwy podobne jako podstawa słowotwórcza polskich nazw miejscowości [Buk and derivatives as the toponymic basis]. *Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego, Prace Historycznoliterackie*, 10–11, 90–97.
- Lech-Kirstein, D. (2015). Nazwy drzew w śląskiej toponimii [The names of trees in Silesian toponymy]. *Onomastica*, 59, 223–239. <https://doi.org/10.17651/ONOMAST.59.14>
- Łuc, I. (2016). Konotacje wartościujące w odapelatywnych nazwiskach mieszkańców Śląska Cieszyńskiego (XIX wiek) [Evaluative connotations in appellative form surnames of the inhabitants of Śląsk Cieszyński in the nineteenth century]. *Białostockie Archiwum Językowe*, 16, 191–211. <https://doi.org/10.15290/BAJ.2016.16.12>
- Magda-Czekaj, M. (2016). Świat przyrody widziany przez nazwiska pochodzenia gwarowego [The world of nature observed through surnames of dialectal origin]. *Onomastica*, 60, 151–162. <https://doi.org/10.17651/ONOMAST.60.10>
- Makarski, W. (2006). Nazwy najpopularniejszych drzew w Polsce jako baza toponimiczna [The names of the most popular trees in Poland as the toponymic basis]. *Roczniki Humanistyczne*, 54(6), 57–100.

- Marczewska, M. (2002). *Drzewa w języku i kulturze* [Trees in language and culture]. Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.
- Masłowska, D., & Masłowski, W. (2003). *Przysłowia polskie i obce „od A do Z”* [Polish and foreign proverbs “from A do Z”]. Świat Książki.
- Matuszkiewicz, W. (1978). Fitosocjologiczne podstawy typologii lasów Polski [Phytosociological basis of forest typology in Poland]. *Prace Instytutu Badawczego Leśnictwa*, 558, 1–145.
- Matuszkiewicz, W. (2001). *Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski* [Guide to identification of plant communities in Poland]. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Matuszkiewicz, W., & Matuszkiewicz, J. M. (1996). *Przegląd fitosocjologiczny zbiorowisk leśnych Polski (synteza)* [Phytosociological review of the forest communities of Poland (Synthesis)]. Białowieńska Stacja Geobotaniczna UW.
- Matuszkiewicz, W., Sikorski, P., Szwed, W., & Wierzba, M. (Eds.). (2012). *Zbiorowiska roślinne Polski. Lasy i zarośla* [Plant communities in Poland. Forests and shrubs]. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Mirek, Z., Piękoś-Mirkowa, H., Zając, A., & Zając, M. (2002). *Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences.
- Naruszewicz-Duchlińska, A. (2012). *Geneza nazwisk* [Last names genesis]. Retrieved May 20, 2022, from <http://genezanazwisk.pl/>
- Nazwiska występujące w rejestrze PESEL – stan na 2022-01-27 [Last names in the PESEL register – State as of January 27, 2022]. (2022). Gov.pl. Retrieved May 20, 2022, from <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1681,nazwiska-osob-zyjacych-wystepujace-w-rejestrze-pesel>
- Nowik, K. (1993). Nazwy *topoli* w toponimii polskiej [The name *topola* in Polish toponymy]. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich w Opolu, Językoznawstwo*, 14, 47–53.
- Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 października 2019 r. w sprawie wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części (Dz. U. z 2019 r., poz. 2360) [The notice of Minister of Interior and Administration dated October 17, 2019, on official names of localities and their parts (Journal of Laws, 2019, item 2360)]. (2019). <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2019/pozycja/2360>
- Olaczek, R. (1995). Więcej lasu, więcej wody = więcej życia [More woodlands, more water = more life]. *Przyroda Polska*, 7, 6–8.
- Olszewski, J. L., Pielaciński, J., & Żarnowiecki, G. (1991). Klimat naturalnych ekosystemów Świętokrzyskiego Parku Narodowego [The climate of natural ecosystems in the Świętokrzyski National Park]. *Seminarium Geobotanicum*, 1, 229–236.
- Pol, W. (1851). *Rzut oka na północne stoki Karpat i przyległe im krainy* [Sight on northern slopes of the Carpathians]. Czcionkami drukarni Czasu.
- Rocznik statystyczny leśnictwa [Statistical yearbook of forestry]. (2021). Główny Urząd Statystyczny [Statistics Poland]. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-lesnictwa-2021,13,4.html>
- Różycka, I. (1989). Nazwy *buk* (*Fagus silvatica*), *cis* (*Taxus baccata*), *jawor* (*Acer pseudoplatanus*), *modrzew* (*Larix polonica*) i pochodne w mikrotoponimii polskiej [The names *buk*, *cis*, *jawor*, *modrzew* and their derivatives in Polish microtoponymy]. *Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Linguistica*, 20, 53–97.
- Rymut, K. (Ed.). (2005). *Nazwy miejscowe Polski. Historia – pochodzenie – zmiany. T. 6: L–Ma* [Toponyms in Poland. History – Origin – Changes. Vol. 6, L–Ma]. Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk.
- Rymut, K., & Czopek-Kopciuch, B. (Eds.). (2013). *Nazwy miejscowe Polski. Historia – pochodzenie – zmiany. T. 9: Po–Q* [Toponyms in Poland. History – Origin – Changes. Vol. 9, Po–Q]. Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk.
- Słownik pojęciowy języka staropolskiego [Conceptual dictionary of the Old-Polish]. (2011–2015). Retrieved May 25, 2022, from <https://spjs.ijp.pan.pl/szukaj/index>
- Sulimierski, F., Chlebowski, B., & Walewski, W. (Eds.). (1890–1892). *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* [Geographical dictionary of the Polish Kingdom and other Slavic countries] (Vol. 5). Nakładem Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego.
- Szczerbowska-Kopacz, J. (2011). Klasyfikacja, znaczenie oraz pochodzenie nazw geograficznych w Polsce [The classification, meaning, and origin of geographical names in Poland]. *Językoznawstwo: Współczesne Badania, Problemy i Analizy Językoznawcze*, 5, 177–184.
- Szuflet, R. (2005). *Lasy za czasów pogańskich* [Forests in the pagan times]. Retrieved April 20, 2022, from <https://web.archive.org/web/20050225055953/http://www.poganin.most.org.pl/pg2/08.htm>

- Trojan, P. (1985). *Bioklimatologia ekologiczna* [Ecological bioclimatology]. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Zajączkowski, G., Jabłoński, M., Jabłoński, T., Szmidla, H., Kowalska, A., Małachowska, J., & Piwnicki, J. (2021). *Raport o stanie lasów w Polsce 2020* [Report on the forests' state in Poland]. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych.
<https://www.gov.pl/web/dglp/raporty-i-prognozy>
- Zawadzki, J. M. (2002). *1000 najpopularniejszych nazwisk w Polsce* [One thousand the most popular family names in Poland]. Świat Książki.

"The Forest is Our Father...": A Different View Upon the History of Polish Forests. Part I. General Forest-Derived Toponyms and Anthroponyms

Abstract: Since ancient times, human settlements have taken their names from plants, especially trees and shrubs growing in a given area and tree stands formed by these plants. The author has attempted to assess the diversity and distribution of former Polish forests through analysis of proper names of localities (toponyms) indicating their forest etymology. The analysis was based on the current list of official place names compiled in 2019. Four categories of place names were distinguished: I – general forest-derived (regardless of the forest habitat type, which cannot always be determined at present); II – forest (derived from deciduous broadleaved mixed forest habitats); III – conifer (mainly from coniferous forest habitats); IV – other (derived from terms related to economic activity carried out in forests and benefits provided by forests). The analysis of 100,000 names of cities, towns, villages, and various settlements revealed 15,100 forest-related names. The toponyms presented in this paper refer to the forest (word stems: Las-, Les-, Leś-, Lesz-, etc.) and to ancient primeval forests and large woods. The 2,422 toponyms in this category account for 16% of the total number. The frequency of the toponyms was compared with the frequency of similar origin surnames (anthroponyms) of inhabitants of Poland available in the PESEL database since the beginning of 2022.

Keywords: forests in toponymy and anthroponymy; deciduous broadleaved mixed forests; coniferous forests; structure of ancient forests; structure of present forests; onomastics